

ҚАРОРИ
ПЛЕНУМИ СУДИ ОЛИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
№ 16

аз 2 октябри соли 2003

ш. Душанбе

Дар бораи таҷрибаи аз ҷониби судҳо татбиқ намудани
қонунгузорӣ ҳангоми баррасии баҳсҳои вобаста бо тарбияи
фарзандон

(бо тағйиру иловаҳое, ки бо қарорҳои Пленум
аз 19 марти соли 2009 №6 ва аз 23 ноябри соли 2012, №26
ворид карда шудаанд)

Кодекси Оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳуқуқи кӯдаконро ба зиндагӣ ва тарбия ёфтани дар оила, донишҷӯи падару модари худ ва ҳамзистӣ бо онҳо муқаррар намудааст. Бо мақсади таъмини пурраи ҳифзи ҳуқуқ ва манфиатҳои бо қонун муқарраршудаи ноболиғон ҳангоми баррасии баҳсҳои вобаста бо тарбияи кӯдакон, инчунин дуруст ва якхела татбиқ намудани меъёрҳои Кодекси Оилаи (минбаъд КО) Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд» ва қонунгузорию, ки муносибатҳои ҳуқуқии зикршударо танзим менамояд, дар асоси моддаи 27 Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи судҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон», Пленуми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон,-

ҚАРОР ҚАРД:

Ба судҳо тавзеҳоти зерин дода шавад:

1. Ҳангоми баррасии парвандаҳои вобаста ба тарбияи фарзандон суд, судяҳо талаботи моддаҳои 7-9 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд», ки ҳуқуқи уҳдадорихои падару модарро дар таълиму тарбияи фарзанд ба танзим медиҳад, ба инобат гиранд.

Ба баҳсҳои вобаста бо тарбияи фарзандон дохил мешаванд: баҳсҳои оиди муайян кардани ҷои истиқомати кӯдакон дар сурати ҷудо зиндагӣ кардани падару модар (қисми 4 моддаи 65 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон); оиди татбиқ намудани ҳуқуқҳои падарию модарӣ аз ҷониби падар ё модаре, ки аз фарзандаш

чудо зиндагӣ мекунад (қисми 2 моддаи 66 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон); оиди баргараф намудани монеа барои муоширати хешовандони наздик бо кӯдак (қисми 3 моддаи 67 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон); оиди ба падару модар баргардонидани фарзандоне, ки бе асоси қонунӣ ё ҳалномаи суд нигоҳ дошта мешаванд (қисми 1 моддаи 68 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон); оиди маҳрум кардан аз ҳуқуқи падарию модарӣ (моддаи 69 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон); оиди барқарор намудани ҳуқуқи падару модарӣ (моддаи 72 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон); оиди маҳдуд кардани ҳуқуқи падарию модарӣ (моддаи 73 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон); оиди бекор кардани маҳдудияти ҳуқуқи падару модарӣ (моддаи 76 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон); оиди ба васӣ ва парастор баргардонидани кӯдаки дар таҳти васоятшон (парасториашон) буда аз ҳар гуна шахсоне, ки бе асоси қонунӣ кӯдакро дар назди худ нигоҳ медоранд (қисми 2 моддаи 155 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон) ва дигарҳо.

2. Ҳангоми оmodасозии чунин парванда ба муҳокимаи судӣ лозим аст ҳолатҳоеро, ки барои ҳал намудани баҳси ба вучудодада ва аз ҷониби тарафҳо исбот кардашаванда, аҳамиятдоранд, дуруст муайян намуда, ба он ҳолатҳое, ки сифатҳои шахсии падару модар ё дигар шахси кӯдакро тарбиякунанда, инчунин муносибатҳои ба миён омадаи ин шахсонро бо кӯдак тавсиф мекунанд, диққати махсус зоҳир намояд. Чунин парвандаҳо барои ҳаллу фасл дар муруфияи судӣ танҳо пас аз гирифтани санади санҷиши бо тартиби муқараршуда тартибдодашуда ва тасдиқнамудани мақомоти васояту парасторӣ доир ба шароити зиндагии шахсоне, ки даъвои ба тарбия гирифтани кӯдакро доранд, таъин карда мешаванд.

3. Ҳангоми дар суд баррасӣ намудани парвандаҳои вобаста бо тарбияи кӯдакон бояд дар назар дошт, ки мувофиқи моддаи 49 КМГ Ҷумҳурии Тоҷикистон ва моддаи 78 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон, сарфи назар аз он, ки даъвои ҳимояи ҳифзи манфиатҳои кӯдакро кӣ пешниҳод кардааст, мақомоти васояту парасторӣ бояд чихати иштирок дар баррасии парванда ҷалб карда шавад, ки он вазифадор аст шароити зиндагии кӯдак ва шахсонро, ки даъвои тарбия кардани ӯро доранд бисанҷанд ва ҳамчунин ба суд санади санҷиш ва хулосаи бо он асосёфтaro доир ба моҳияти баҳс, ки ба он дар якҷоягӣ бо ҳамаи далелҳои ҷамъовардашуда оиди парванда баҳо дода мешавад, пешниҳод намояд. Хулосаи мақомоти васояту парасторӣ, қисми 2 моддаи

122 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон, бояд аз ҷониби сардори мақомоти худидораи маҳаллӣ ё шахси мансабдори ба ин ваколатдори шӯъбаи худидораи маҳаллӣ, ки вазифаи ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдакон ба зиммааш вогузор шудааст, имзо шуда бошад.

Ҳангоми баррасии парвандаҳои мазкур прокурор иштирок намуда, бо мақсади амалӣ намудани ваколатҳои ба ӯ вогузошташуда, хулоса медиҳад. Ҳозир нашудани прокурор ба маҷлиси судӣ, ки аз вақту маҳалли баррасии парванда ба таври дахлдор оғоҳ карда шудааст, ба муҳокимаи парванда монеъ шуда наметавонад.

Судҳо бояд дар назар дошта бошанд, ки тибқи талаботи сарҳати 1 банди 4 моддаи 221 КМГ Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонанд дар асоси аризаи иштирокчиёни парванда ё бо ташаббуси худ дар ҳолати таъин намудани санҷиши шароити истиқомат аз ҷониби мақомоти васӣ ва парастор оид ба парвандаҳои фарзандхондӣ ва дигар парвандаҳои, ки ба ҳуқуқ ва манфиатҳои кӯдакон дахл доранд баррасии парвандаро то гирифтани санади мақомоти васӣ ва парасторӣ боздоранд. Пас аз баргараф намудани ҳолати номбурда баррасии парванда аз нав оғоз карда мешавад.

4. Ҳангоми баровардани ҳалнома оиди бекор намудани ақди никоҳи падару модаре, ки фарзандони ноболиғи муштарак доранд, бо назардошти қисми 2 моддаи 24 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон, суд бояд барои ҳифзи манфиатҳои фарзандони ноболиғ, новобаста аз он, ки оиди фарзандон баҳс оғоз шудааст, чораҳо андешад. Бо ин мақсад бояд ба тарафҳо фаҳмонда шавад, ки падар ё модаре, ки алоҳида зиндагӣ мекунад, ҳуқуқ дорад ва вазифадор аст, ки дар тарбияи кӯдак иштирок намояд ва падар ё модаре, ки ноболиғ бо ӯ зиндагӣ мекунад, ҳақ надорад, ки барои ин монеъ гардад. Дар қисми хулосавии ҳалнома вазифадор аст ҳуқуқ ва ӯҳдадории падар ё модаре, ки аз кӯдак ҷудо зиндагӣ мекунад, оиди иштироки ӯ дар тарбияи кӯдак пас аз бекор шудани никоҳ низ дарҷ ёфта ва муайян карда шавад, ки фарзандони ноболиғ пас аз бекор кардани никоҳ бо кадоме аз падару модар зиндагӣ мекунанд.

5. Масъалаи ҷои истиқомати кӯдаки ноболиғро дар сурати ҷудо зиндагӣ кардани падару модар (новобаста аз он, ки дар қайди никоҳ ҳастанд ё не) ҳаллу фасл намуда, бояд дар назар дошт, ки ҷои истиқомати кӯдак дар асоси манфиатҳои ӯ,

хамчунин бо назардошти фикру хошиши ҳатмии кӯдаки ба синни даҳсолагӣ расида муқаррар карда шавад, бо шарте ки ин бархилофи манфиатҳои ӯ набошад (қисми 4 моддаи 65, моддаи 57 ҚО Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Зимнан суд синну соли кӯдак, дилбастагии ӯро нисбат ба падар ё модар, бародару хоҳарон ва дигар аъзоёни оила, сифатҳои маънавӣ ва дигар сифатҳои хосаи падару модар, муносибате, ки байни падар ва модар ва кӯдак мавҷуд аст, имконоти барои кӯдак фароҳам овардани шароити тарбия ва рушду камоли кӯдак (бо ба ҳисоб гирифтани навъи фаъолият ва низоми кории падару модар, вазъи оилавӣ ва моддии онҳо), бо назардошти он, ки бартарии ҳолати моддию-маънавии яке аз падару модар худ ба худ барои қонеъ намудани талаби чунин падар ё модар асоси қатъӣ шуда наметавонад, ҳамчунин дигар ҳолатҳоеро, ки вазъияти дар ҷои истиқомати ҳар кадоме аз падару модар ба вучуд омадаро муайян менамоянд, ба инобат мегирад.

6. Тибқи қонун падару модар дар тарбияи фарзандони худ нисбат ба шахсони дигар ҳуқуқи афзалиятнок доранд (қисми 1 моддаи 63 ҚО Ҷумҳурии Тоҷикистон) ва метавонанд кӯдакро аз ҳар шахсе, ки бе асоси қонунӣ ё ҳалномаи суд онро дар наздаш нигоҳ медорад, талаб намоянд (қисми 1 моддаи 68 ҚО Ҷумҳурии Тоҷикистон). Дар баробари ин, суд ҳуқуқ дорад бо назардошти фикру хошиши кӯдак даъвои падар ё модарро рад кунад, агар ба хулосае ояд, ки ба падар ё модар додани кӯдак ба манфиатҳои ноболиғ муҳолифат менамояд (банди 2 қисми 1 моддаи 68 ҚО Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Ҳангоми баррасии чунин парвандаҳо суд имконияти ҳақиқии падар ё модарро оид ба таъмини тарбияи сазовори кӯдак, хусусияти муносибатҳои байни падар ё модар ва кӯдак баамалномада, дилбастагии кӯдак ба шахсоне, ки кӯдак дар назди онҳо мебошад ва дигар ҳолатҳои мушаххасро, ки барои зиндагӣ ва тарбияи мӯътадили кӯдак аз ҷониби падар ё модар ва инчунин шахсоне, ки ноболиғ амалан дар назди онҳо зиндагӣ мекунад ва тарбия мегирад, шароити мусоид фароҳам оварда мешавад, ба назар мегирад.

Агар дар рафти муҳофизати судӣ муқаррар карда шавад, ки на падару модар, на шахсоне, ки кӯдак дар наздашон мебошад, барои таъмини тарбия ва рушду камоли сазовори ӯ қодир нестанд, суд қонеъ намудани даъворо рад намуда, ноболиғро ба

мақомоти васојату парасторӣ месупорад, то ки барои ҳифзи ҳуқуқ ва манфиатҳои кӯдак чораҳо андешида шуда, воситаи мақбултари дуруст намудани тақдири минбаъдаи кӯдак интиҳоб карда шавад (қисми 2 моддаи 68 ҚО Ҷумҳурии Тоҷикистон).

7. Ҳангоми баррасии даъвои падару модар оиди ба онҳо додани фарзандон аз шахсоне, ки кӯдакон бо асоси қонунӣ ё ҳалномаи суд (васиён, парасторон, муассисаҳои тарбиявӣ, табобатӣ, муассисаҳои ҳифзи иҷтимоии аҳоли ва ба ин монанд муассисаҳо) дар наздашон мебошанд, бояд муайян карда шавад, ки оё ҳолатҳое, ки то вақти баррасии баҳс барои ба шахсон ва муассисаҳои зикргардида додани кӯдак асос шуда буданд, тағйир ёфтаанд ва оё ба падару модар баргардонидани фарзандон ба манфиатҳои онҳо ҷавобгӯ мебошад.

8. Мувофиқи қисми 2 моддаи 66 ҚО Ҷумҳурии Тоҷикистон падару модар ҳуқуқ доранд дар хусуси тартиби татбиқи ҳуқуқи ӯҳдадорихои худ аз ҷониби падар ё модаре, ки ҷудо зиндагӣ мекунад, созишномаи хаттӣ банданд. Агар падару модар мувофиқа карда натавонанд, баҳсро суд бо талаби падару модаре ё яке аз онҳо бо иштироки мақомоти васојату парасторӣ ҳал менамояд.

Бо назардошти, он ки падар ё модаре, ки аз фарзанд ҷудо зиндагӣ карда барои муошират бо кӯдак ҳуқуқ дорад, инчунин зарурияти ҳифзи ҳуқуқ ва манфиатҳои ноболиғ ҳангоми муошират бо ин падар ё модар, ба суд лозим аст бо ба ҳисоб гирифтани ҳар як ҳолати мушаххаси парванда тартиби чунин муоширатро (вақт, ҷой, давомнокии муошират ва ғайраро) муайян намуда, онро дар қисми хулосавии ҳалнома нишон диҳад.

Ҳангоми муайян намудани тартиби муоширати падар ё модар бо кӯдак синну соли кӯдак, вазъи саломатии ӯ, дилбастагӣ ба ҳар яке аз падару модар ва дигар ҳолатҳое, ки ба саломатии ҷисмонӣ рӯҳии кӯдак ва рушду камоли ахлоқии ӯ таъсир мерасонанд, ба назар гирифта мешавад.

Дар ҳолатҳои истисноӣ, вақте ки муоширати кӯдак бо падар ё модаре, ки ҷудо зиндагӣ мекунад, метавонад ба кӯдак зарар расонад, суд вобаста аз талаботи моддаи 66 ҚО Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки татбиқ намудани ҳуқуқи падару модариро бар зиёни саломатии ҷисмонӣ рӯҳии фарзандон ва рушду камоли ахлоқии онҳо иҷозат намедиҳад, ҳуқуқ дорад қонун намудани

даъвои ин падар ё модарро оиди муайян намудани тартиби иштироки ӯ дар тарбияи кӯдак рад намояд ва сабаби онро дар ҳалномаи қабулкардааш нишон диҳад.

Даъво оиди рафъи монеа ба падару модаре, ки аз ҳукуки падару модарӣ маҳрум карда нашудаанд, ҷиҳати иштирок дар тарбияи фарзандоне, ки дар асоси қонун ё ҳалнома дар назди шахсони дигар мебошанд, низ бояд ҳамин тавр ҳал карда шавад.

Суд тартиби дар тарбияи кӯдак иштирок намудани падар ё модареро, ки ҷудо зиндагӣ мекунад, муайян намуда, падар ё модари дигарро оиди ба амал омадани оқибатҳои иҷро накардани ҳалномаи суд огоҳ мекунад (қисми 3 моддаи 66 ҚО Ҷумҳурии Тоҷикистон). Ҳамчун барқасдона иҷро накардани ҳалномаи суд, ки барои қонун намудани талаби падар ё модари ҷудо зиндагӣ карда истода оиди ба ӯ додани ноболиғ асос мегардад, аз ҷониби ҷавобгар иҷро накардани ҳалнома ё монеа шудан барои иҷроиши он, ба он нигоҳ накарда, ки нисбати падар ё модари гунаҳкор чораҳои бо қонун пешбинишуда андешида шудааст, доништа шуданаш мумкин аст.

9. Доираи шахсоне, ки аз рӯи аризаи онҳо судҳо парвандаҳои оид ба маҳрум намудан аз ҳукуки падару модариро баррасӣ мекунанд, дар қисми 1 моддаи 70 ҚО Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда шудааст. Ба онҳо дохил мешаванд: яке аз падару модар, новобаста аз он ки ӯ бо кӯдак якҷоя зиндагӣ мекунад ё не; шахсони падару модарро ивазкунанда; фарзандхонкардагон, васиён, парасторон, прокурор, мақомоту муассисаҳои, ки вазифаи ҳимояи ҳуқуқҳои кӯдакони ноболиғ ба зимашон гузошта шудааст (мақомоти васоятпарасторӣ, комиссияҳои оид ба корҳои ноболиғон, муассисаҳо барои кӯдакони ятим ва кӯдакони аз ғамхорӣ падару модар маҳруммонда: хонаи кӯдакон, мактаб-интернатҳо, ятимхонаҳо, хонаи маъҷубон, марказҳои барқароркунӣ-иҷтимоӣ барои ноболиғон, марказҳои кӯмак ба кӯдакони аз ғамхорӣ падару модар маҳруммонда; марказҳои ҳудудии кӯмаки иҷтимоӣ ба оила ва кӯдакон, ятимхонаҳо барои кӯдакони наврас, интернатҳо барои кӯдаконе, ки норасоҳои ҷисмонӣ доранд ва ғайра).

10. Ҳангоми оmodасозии парванда ба мӯҳокимаи судӣ оиди маҳрум кардан аз ҳукуки падару модарии яке аз падару модар, бо мақсади ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдаки ноболиғ ва таъмин намудани шароити мусоид барои тарбияи минбаъдаи он,

инчунин барои ҳифзи ҳуқуқҳои падар ё модаре, ки бо кӯдак якҷоя зиндагӣ намекунад, судя бояд дар ҳар як ҳолати алоҳида ин падар ё модарро аз вақт ва ҷои мушофиати судӣ огоҳ намуда, фаҳмонад, ки оиди барои тарбияи ӯ додани кӯдак даъво намудан ҳуқуқ дорад.

11. Танҳо дар сурати рафтори гунаҳкоронаи падару модар бо асосҳои дар моддаи 69 ҚО Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинигардида онҳоро аз ҳуқуқи падару модарӣ маҳрум кардан мумкин аст.

Саркашӣ намудани падару модар аз иҷрои ӯҳдадорихои худ оиди тарбияи кӯдакон мумкин аст дар ғамхорӣ накардан ба рушду камоли ҷисмонӣ ва ахлоқӣ, хониш, тайёр намудани онҳо ба меҳнати муфиди ҷамъиятӣ зоҳир гардад.

Таҳти сӯиистифода намудан аз ҳуқуқҳои парарию модарӣ бояд истифодаи ин ҳуқуқҳо бар зиёни манфиатҳои фарзандон, масалан монеа шудан ба хониш, майл намудан ба гадоӣ, дуздӣ, фоҳишагӣ, истеъмоли нӯшоқиҳои спиртӣ ё анвои нашъадор ва ғайраҳо, фаҳмида шавад.

Муносибатҳои бераҳмона бо фарзандон, на танҳо аз ҷониби падару модар нисбати онҳо ба амал баровардани зӯрвариҳои ҷисмонӣ ё рӯҳӣ, ё ин ки сӯиқасд ба дахлнопазирии ҷинсии онҳо, балки инчунин дар истифодаи воситаҳои нораво дар тарбия (муносибати дағалонаву беэҳтиромона бо фарзандон; таҳқир ё истисмори фарзандон) ифода гардиданаш мумкин аст.

Майзадаи ашаддӣ ё гирифтори бемории нашъамандӣ будани падару модар бояд бо ҳулосаи дахлдори тиббӣ тасдиқ шуда бошанд. Бо ин асос маҳрум кардан аз ҳуқуқи падару модарӣ, новобаста аз қобилияти амалкунӣ маҳдуд эътироф гардидани ҷавобгар, ба амал бароварда шуданаш мумкин аст.

12. Тибқи моддаҳои 69, 73 ҚО Ҷумҳурии Тоҷикистон шахсоне аз ҳуқуқи падару модарӣ маҳрум карда намешаванд, ки ӯҳдадорихои падару модарии худро дар натиҷаи ҳолатҳои вазнини ба амалномада ва дигар сабабҳои аз онҳо новобаста (масалан: бар асари ноқисии рӯҳӣ ё дигар бемории кӯҳна, ба истисноии шахсоне, ки гирифтори майзадагӣ ё нашъамандии ашаддӣ мебошанд) ба амал бароварда натавонистанд. Дар ҳолатҳои зикршуда ва инчунин агар дар вақти баррасии парванда барои маҳрум кардани падару модар (яке аз онҳо) аз ҳуқуқи падару модарӣ асосҳои кофӣ муқаррар карда шавад, суд метавонад оиди гирифтани кӯдак ва ба парастории мақомоти

васојату парсаторӣ супоридани ӯ ҳалнома барорад, ба шарте ки бо падару модар гузоштани кӯдак барои кӯдак хатарнок бошад (қисми 2 моддаи 73 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Масъалаи аз фарзандхондкардагон гирифтани кӯдак низ ба ҳамин монанд ҳал карда шуданаш мумкин аст, агар асоси бо қонун (моддаи 141 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон) муқарраршуда барои бекор намудани фарзандхондӣ мавҷуд набошад.

Ҳангоми баррасии парванда оиди маҳдуд кардан аз ҳуқуқи падару модарӣ ба суд лозим аст, ки масъалаи барои кӯдак аз падару модар (яке аз онҳо) ситонидани алиментро низ ҳал кунад.

13. Судяҳо бояд ба назар гиранд, ки маҳрум кардан аз ҳуқуқи падару модарӣ чораи охирин мебошад. Дар ҳолатҳои истисноӣ, дар сурати исбот намудани рафтори гунаҳкоронаи яке аз падару модар, суд бо назардошти хусусияти рафтор, шахсият ва дигар ҳолатҳои мушаххас ҳуқуқ дорад даъворо оиди маҳрум кардан аз ҳуқуқи падару модарӣ рад кунад ва ҷавобгарро огоҳ намояд, ки муносибати худро нисбати тарбияи кӯдак тағйир диҳад ва назорат бурданро барои иҷро намудани ӯҳдадориҳои падару модариаш ба мақомоти васојату парасторӣ воғузур намояд. Даъво оиди маҳрум кардан аз ҳуқуқи падару модариро рад намуда, дар сурати ҷой доштани ҳолатҳои дар боло зикршуда, суд ҳуқуқ дорад мувофиқи моддаи 73 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон инчунин масъалаи аз падару модар гирифтани кӯдак ва ба мақомоти васојату парасторӣ супоридани ӯро низ ҳал намояд, агар инро манфиатҳои кӯдак талаб намоянд.

14. Баровардани ҳалнома оиди маҳрум кардан аз ҳуқуқи падару модарӣ на танҳо боиси гум кардани он ҳуқуқҳои, ки падару модар (яке аз онҳо) то ба балоғат расидани фарзандон доштанд, балки инчунин боиси гум кардани дигар ҳуқуқҳои, ки аз хешу таборӣ бо кӯдак асос ёфтаанду ҷӣ аз муносибатҳои оилавӣ ва ҷӣ аз дигар муносибатҳо низ бармеоянд, мегардад.

Ба онҳо аз ҷумла, чунин ҳуқуқҳо дохил мешаванд: барои тарбияи фарзандон (моддаи 61, 62, 63, 66 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон), барои ҳифз ва манфиатҳои онҳо (моддаи 64 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон), барои талаб намудани фарзандон аз дигар шахсон (моддаи 68 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон), барои розигӣ додан ё ин, ки рад намудани ризоияти ба фарзандхондӣ додани кӯдак (моддаи 129 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон), барои розигӣ додан оиди аз ҷониби фарзандон дар синни аз чордаҳ то

ҳаждаҳсолагӣ анҷом додани аҳдҳо (қисми 1 моддаи 27 КГ Ҷумҳурии Тоҷикистон), ба истиснои аҳдҳо, ки дар қисми 2 моддаи 27 КГ Ҷумҳурии Тоҷикистон зикр гардидаанд, барои дархостнома оиди кӯдакро дар синни аз чордаҳ то ҳаждаҳсолагиаш маҳдуд ё маҳрум кардан дар мустақилона ихтиёрдорӣ намудани даромади худ, стипендия ва дигар даромадҳо (қисми 4 моддаи 27 КГ Ҷумҳурии Тоҷикистон), барои розигӣ додан ба эмансипатсияи ноболиғ (қисми 1 моддаи 28 КГ Ҷумҳурии Тоҷикистон), барои пардохти алимент аз фарзандони болиғ (моддаи 88 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон), барои таъминоти нафақа пас аз вафоти фарзандон, барои мерос аз рӯи қонун (моддаи 526 КГ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

15. Бо назардошти он ки шахси аз ҳуқуқи падару модарӣ маҳрумгардида ҳуқуқи гирифтани нафақаи барои кӯдакон таъингардида, ёрдампулӣ, дигар маблағҳо, инчунин алименти барои кӯдак пардохташавандаро гум мекунад (қисми 1 моддаи 71 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон), ба суд лозим аст, ки пас аз ба қувваи қонунӣ даромадани ҳалнома оиди маҳум кардан аз ҳуқуқи падару модарӣ нусхаи онро ба мақомоте, ки пардохтпулиҳои дар боло зикр шударо ба амал мебароранд, ё ба суде, ки аз рӯи маҳалли тобеият дар ин хусус ҳалнома баровардааст барои ҳал намудани масъалаи гузаронидани ин пардохтпулиҳоро ба суратҳисоби муассисаҳои таълимӣ ё шахсе, ки барои тарбия ба ӯ супорида шудааст, фиристонанд.

16. Дар сурати вазифаҳояшро ғайриқаноатбахш иҷро кардани васӣ (парастор), аз ҷумла дар ҳолати васоят ё парасториро бо мақсади ғаразнок истифода кардани ӯ ё шахси таҳти васоятро (парасториро) бе назорат ва бе кӯмаки лозима гузоштани, мумкин аст шахсони зикргардида аз иҷрои вазифаҳои васигӣ (парасторӣ) барканор карда шаванд, на ин ки аз ҳуқуқи падару модарӣ маҳрум карда шаванд. Мувофиқи қисми 3 моддаи 40 КГ Ҷумҳурии Тоҷикистон ин масъала аз ҷониби мақомоти васояту парасторӣ ҳал карда мешавад. Агар шахси аз вазифаҳои васигӣ (парасторӣ) барканоркардашуда додани кӯдакро ба мақомоти васояту парасторӣ рад кунад, он гоҳ охири метавонад бо даъвои гирифтани кӯдак ба суд муроҷиат намояд.

17. Азбаски мувофиқи қисми 2 моддаи 71 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳуқуқи падару модарӣ маҳрум кардан падар ё модарро аз вазифаи таъмин кардани фарзандашон озод

намекунад, мувофиқи қисми 3 моддаи 70 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳангоми баррасии парванда дар хусуси маҳрум кардан аз ҳуқуқи падару модарӣ суд масъалаи барои кӯдак ситонидани алиментро, новобаста аз он ки чунин даъво пешниҳод карда шудааст ё не, низ ҳал мекунад.

Дар мавриди яке аз падару модарро аз ҳуқуқи падару модарӣ маҳрум кардан ва кӯдакро барои тарбия намудан ба падару модари дигар, васӣ ё парастор додан, мувофиқи моддаҳои 81-83, қисми 1 моддаи 84 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ғайри ин шахсон алимент ситонида мешавад. Агар фарзандон то ҳал намудани масъалаи маҳрум кардан аз ҳуқуқи падару модарӣ аллақай дар муассисаҳои кӯдакона ҷойгир карда шуда бошанд, алименти аз падару модарро аз ҳуқуқи падару модарӣ маҳрумгардида ба ҳисобномаҳои ин муассисаҳо гузаронида шуда, он дар муассисаҳои мазкур доир ба ҳар як кӯдак таври алоҳида ба ҳисоб гирифта мешавад (қисми 2 моддаи 84 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Ҳангоми аз ҳуқуқи падару модарӣ маҳрум шудани ҳар дуи падару модар ё ин ки яке аз онҳо, вақте ба падар ё модар додани кӯдак имконнопазир бошад, алимент на ба мақомоти васоят парасторӣ, ки дар чунин ҳолатҳо кӯдак ба онҳо супорида мешавад (қисми 5 моддаи 71 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон), балки ба ҳисоби шахсии кӯдак дар шӯъбаи бонки Амонатгузорӣ гузаронида мешавад.

Дар сурати кӯдакро ба муассисаи таълимӣ, васоят (парасторӣ) ё барои тарбия ба оилаи кӯдакро қабулнамуда супоридан, масъалаи гузаронидани алименти ситонидашавандаро ба муассисаҳо ва шахсоне, ки кӯдак ба онҳо супорида шудааст, аз рӯи аризаи онҳо бо тартиби бо моддаи 207 КМГ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинишуда ҳал кардан мумкин аст.

18. Дар ҳалномаи суд оиди маҳрум кардан аз ҳуқуқи падару модарӣ бояд нишон дода шавад, ки кӯдак барои тарбия ба кӣ супорида мешавад: ба кадоме аз падару модар, мақомоти васоят парасторӣ ё васӣ (парастор), агар он аллақай бо тартиби муқарраршуда таъин шуда бошад.

Ҳангоми ғайриимкон будани супоридани кӯдак ба кадоме аз падару модар ё дар сурати аз ҳуқуқи падару модарӣ маҳрум гардидани ҳар дуи падару модар, вақте ки ҳоло васӣ (парастор) таъин карда нашудааст, аз ҷониби суд кӯдак ба парасторӣ

мақомоти васојату парасторӣ супорида мешавад.

Дар ин ҳолат бояд дар назар дошт, ки ба хешовандон ва дигар шахсон барои тарбия супоридани кӯдак танҳо дар сурате роҳ дода мешавад, агар ин шахсон васӣ ё парастори вай таъин шуда бошанд.

Ҳангоми ба парастории мақомоти васојату парасторӣ супоридани кӯдак (қисми 5 моддаи 71, моддаи 122 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон) ба суд ҳал кардани масъалаи ҷӣ тавр аз тарафи ин мақомот муайян кардани тақдири кӯдак (ба муассисаи таълимӣ, мактаб-интернат ҷойгир намудан, таъин намудани васӣ ва ғайра) зарурат надорад, чунки интихоби воситаи ҷойгир намудани кӯдакон ба салоҳияти мақомоти дар боло зикргардида дохил мешавад.

Иқтибос аз ҳалномаи суд оиди маҳрум кардан аз ҳуқуқи падару модарӣ пас аз ба қувваи қонунӣ даромаданаи аз ҷониби суд бояд ба мақомоти сабти асноди ҳолати шахрвандӣ ба маҳалли бақайдгирии давлатии таваллуди кӯдак фиристонида шавад.

19. Мувофиқи қисми 2 моддаи 72 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаи барқарор намудани ҳуқуқи падару модарӣ аз ҷониби суд дар асоси аризаи падар ё модари аз ҳуқуқи падару модарӣ маҳрумгардида ҳал карда мешавад. Чунин даъво нисбати яке аз падару модар ё ин ки васӣ (парастор) ё муассисаи таълимӣ, вобаста ба он ин кӣ кӯдак дар парастории кадоме аз онҳо қарор дорад, пешниҳод карда мешавад.

Ҳангоми баррасии талаботи барқарор намудани ҳуқуқи падару модарӣ вобаста ба қисми 1 моддаи 72 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон суд месанҷад, ки оё рафтору кирдор, тарзи зиндагонии падару модаре, ки аз ҳуқуқи падару модарӣ маҳрум карда шудаанд, муносибати онҳо нисбат ба тарбияи кӯдак тағйир ёфтааст ё не. Дар ин ҳолат бояд ба назар гирифта шавад, ки суд ҳуқуқ дорад даъворо рад кунад, ҳатто агар падару модар рафтори худро тағйир дода, кӯдакро ба таври лозима тарбия карда метавониста бошад вале кӯдак аллақай фарзандхонд карда шуда ва фарзандхондӣ бо тартиби муқарраргардида беътибор доништа нашуда бошад, инчунин дар сурате, ки кӯдаки ба синни даҳсолагӣ расида ба ин зид мебошад, новобаста аз сабабҳое, ки кӯдак барои барқарор намудани ҳуқуқи падару модарӣ розӣ нест (қисми 4 моддаи 72 КО Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Дар як вақт бо даъвои барқарор намудани ҳуқуқи падару модарӣ, даъвои шахси мазкур оиди ба ӯ додани кӯдак баррасӣ шуданаш мумкин аст.

Иқтибос аз ҳалномаи суд оиди барқарор намудани ҳуқуқи падару модарӣ пас аз ба қувваи қонунӣ даромаданаш аз ҷониби суд бояд ба мақомоти сабти асноди ҳолати шаҳрвандӣ ба маҳалли бақайдгирии давлатии таваллуди кӯдак фиристонида шавад.

20. Агар ҳангоми баррасии баҳси вобаста бо тарбияи фарзандон суд оиди дар муурофияи судӣ пурсидани ноболиғ, бо мақсади муайян кардани фикри ӯ дар хусуси масъалаи баррасишаванда, ба хулоса ояд, дар ин ҳолат бояд фикри мақомоти васојту парасторӣ оиди он ки оё пурсиши кӯдак дар муурофияи судӣ ба ӯ таъсири манфӣ мерасонад ё не, пешакӣ муайян карда шавад.

Пурсиш бояд бо назардошти синну сол ва рушду камоли кӯдак бо иштироки педагог, дар вазъияте, ки ба кӯдак таъсир расонидани шахсони манфиатдорро истисно менамояд, гузаронида шавад.

Ҳангоми пурсиши кӯдак суд бояд муайян намояд, ки оё фикри кӯдак бар асари ба ӯ таъсир расонидани кадоме аз падару модар ё шахсони дигари манфиатдор мебошад ё не, оё вай ҳангоми баён намудни ин фикраш манфиатҳои худро дарк менамояд ё не ва онро чӣ тавр асоснок менамояд ва дигар ҳолатҳои ба ин монандро суд бояд равшан созад.

21. Судҳо ҳангоми баррасии парвандаҳои категорияҳои зикршуда бояд ба ҳолатҳои ошкоршудаи сари вақт аз ҷониби мақомоти васојту парасторӣ барои ҳифзи ҳуқуқ ва манфиатҳои бо қонун ҳифзшавандаи кӯдакон чора наандешидан, муносибати нодуруст бо ноболиғон аз тарафи кормандони муассисаҳои тарбиявии кӯдакона, мактаб ва дигар муассисаҳои таълимӣ, инчунин падару модар шахсоне, ки онҳоро иваз мекунанд, омӯзгор, мақомоти давлатӣ, муассиса, дигар ташкилотҳо ва шахсони мансабдори онҳо диққат бидиҳанд; судҳо бояд ба ин қонуншиканиҳо бо роҳи баровардани таъиноти хусусӣ ба унвони мақомот ва ташкилотҳои дахлдор таваҷҷӯҳ зоҳир намоянд.

Мутобиқи талаботи моддаҳои 15-16 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд» барои иҷро накардан ё ба тариқи дахлдор

ичро накардани ўхдадориҳои вобаста ба таълиму тарбияи фарзандон нисбати падару модар, шахсоне, ки онҳоро иваз мекунанд, омӯзгор, мақомоти давлатӣ, муассиса, дигар ташкилотҳо ва шахсони мансабдори онҳо ҷавобгарии граждани, маъмурӣ ва ҷинояти пешбинӣ шудааст.

Агар суд ҳангоми баррасии парвандаҳои категорияҳои мазкур дар амалҳои падару модар, дигар шахсоне, ки кӯдак дар тарбияи онҳо мебошанд, аломатҳои ҷинояти сӯиқасд ба ҳаёт, саломатӣ, дахлнопазирии ҷинсии ноболиғон ё ҳаракатҳои ба ғаъолияти ҷинояткорӣ ҷалб намудани ноболиғонро ошкор намояд, бояд дар ин хусус прокурорро огоҳ созад ё ин ки парвандаи ҷинояти оғоз кунад (қисми 4 моддаи 70 ҚО Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Дар бобати ҳуқуқвайронкуниҳо ва дигар рафторҳои зиддиҷамъиятии ноболиғон бояд ба комиссияҳои оид ба корҳои ноболиғони мақомоти худидораи маҳаллӣ хабар дода шавад.

22. Дар ҳолатҳои зарурӣ мувофиқи моддаи 207 ҚМГ Ҷумҳурии Тоҷикистон судҳо бояд тартиби иҷроиши ҳалнома оиди парвандаҳои марбут ба гирифтани фарзандонро, бо назардошти татбиқ намудани чораҳои, ки ба гузаронидани кӯдак аз як шахс ба шахси дигар (масалан, ҷойгир намудан ба муассисаи таълимӣ) мусоидат менамояд, муайян намоянд.

23. Суди ВМКБ, судҳои вилоятӣ, суди шаҳри Душанбе назоратро аз болои судҳои поёни оиди дуруст баррасӣ намудани парвандаҳои категорияҳои зикршуда пурзӯр гардонидани, таҷрибаи судиро мунтазам ҷамъбастан намоянд.

24. Бинобар қабул шудани қарори мазкур Қарори Пленуми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28 июли соли 1995 № 1 “Дар бораи таҷрибаи аз ҷониби судҳо татбиқ намудани қонунгузорӣ ҳангоми баррасии баҳсҳои марбут бо тарбияи кӯдакон” беэтибор дониста шавад.

Раиси Пленум,
Раиси Суди Олии
Ҷумҳурии Тоҷикистон

С. ФАТҲИЛЛОЕВ

Котиби Пленум,
Судьяи Суди Олии
Ҷумҳурии Тоҷикистон

З.Н. АЗИЗОВ